

## AQUESTA MALEÏDA GUERRA: CORRESPONDENCIA D'UN SOLDAT DE LLEVA (1937-1938)

Ramon Arnabat. Historiador



Foto: ANC

### Resumen

El estudio de las fuentes escritas y especialmente de la documentación epistolar en la guerra de España adolece de un importante déficit todavía a estas alturas. En el presente artículo se nos muestra el contexto de la guerra vivido por sus protagonistas y nos permite al mismo tiempo su aproximación en primera persona sin las generalizaciones que a menudo conlleva

**Palabras clave:** Guerra, correspondencia, microhistoria, análisis

### Abstract:

*The analysis of written sources like personal letters inside the research of the Spanish Civil War is a type of study that still lacks the necessary support amongst historians. This paper is focused on showing the environment of the civil war, as it was lived by its protagonists. At the same time this point of view let us learn about the war without the typical generalizations of History.*

**Keyboards:** war, microhistory, analysis

### Introducció: les vivències d'un soldat

Aquest es un treball que és pot qualificar de microhistòria, entesa com un mètode de recerca històrica que presenta la particularitat de ser un contrapunt a la simplificació que sovint es fa de les fonts del passat. L'aproximació al passat de la Guerra Civil Espanyola (1936-1939) l'hem fet des de l'anàlisi de la correspondència entre un soldat de lleua, Joan Papiol, natural de Calafell (Baix Penedès, Tarragona) i la seva novia, Rosa Jané, també del mateix poble<sup>1</sup>.

L'anàlisi d'un porció de la correspondència que entre els dos amants van mantenir permet la recerca d'un major realisme en la reconstrucció del passat; les cartes ens permeten conèixer el dia a dia d'un soldat; allò que li passava pel cap, els seus temors, els anhels, allò que somniava a les nits, les petites comoditats que podia oferir la caserna, les misèries, el que en pensaven de la guerra, la seva moral i fins i tot els pensaments mes amagats.

Aquest estudi de detall, aquest microanàlisi de la guerra no es pas oposat a l'estudi d'allò social, del comportament dels humans en grup, de la sociologia de la guerra. Ben al contrari, es una visió complementaria del passat. Es una visió microscòpica, que no exclou la visió general però que es un senyal d'alerta contra la simplificació de la història i de la vida. Aquest anàlisi microhistòric, fonamentalment aplica una reducció d'escala, independentment de les dimensions del problema o de l'objecte d'estudi<sup>2</sup>.

No es tracta de fer història local o comarcal; no es tracta de localisme; es tracta d'un instrument metodològic diferent, més precís, més analític; gràcies a les seves cartes estudiem al protagonista, en Joan Papiol com a subjecte, amb qualitats pròpies, encara que integrat en unes xarxes complexes com eren l'exèrcit popular de República i el seu món petit però important del poble on vivia ell i la seva estimada.

Aquest treball doncs vol transmetre les vivències d'un soldat que residia a un poblet de la costa tarragonina durant els anys de la guerra civil espanyola (1936-1939). El lloc és, com hem fet esment Calafell<sup>3</sup>, aleshores un petit poble de la comarca del Baix Penedès.

Sovint és molt difícil transmetre les vivències de la vida quotidiana en un treball d'història, ja que la vida de cada dia està feta de molts colors, no tot és blanc o negre, i per tant, hi ha detalls viscuts que s'esmunyen de la ploma del qui ho descriu. Parlar del com era la vida al front de guerra d'un soldat de lleua durant la darrera guerra civil s'ha fet ja moltes vegades, encara que hi ha detalls, repeticions, obsessions i paraules que sols es poden expressar si s'ha viscut el fet. Totes aquestes vivències sembla impossible transmetre-les si no s'han viscut. Per tant, gairebé cap historiador pot reeixir en aquesta tasca impossible. Ha de ser el protagonista dels fets el qui ho expliqui i són molts els que ho han fet; es tracta sovint d'homes i dones que passats els anys han escrit en temps present allò que van viure<sup>4</sup>. En el seu record, els fets continuen essent

1 Aquesta correspondència l'hem publicada a SANTACANA, J. (2006): *Vides creuades. Cartes d'amor i de guerra*. Calafell: Col·lecció Llibres de Matricula, Núm. 14.

2 La present recerca l'emmarquem en el corrent metodològic de la "microhistòria"; vegeu en aquest sentit els següents treballs: AGIRREAZKUENAGA, J. i URQUIJO, M. (1993): *Storia locale e microstoria: due visioni in confronto*. Bilbao, Universitat del País Basc (European Local and Regional Comparative Series, 2); GINSBURG, C. (1994): "Microhistoria: dos o tres cosas que sé de ella" a *Manuscritos. Revista d'Història moderna*, nº 12. pp. 13-42.; LEVI, G.: "Sobre microhistoria" a BURKW, P. (1993): *Formas de hacer historia*. Madrid: Ed. Alianza Editorial.

3 Calafell l'any 1936 tenia 1.818 persones; vegeu SANTACANA, J. (2005): *Història de Calafell. El segle XX. Entre la por i l'especulació*. Calafell: Col. Llibres de Matricula, nº 11, pàg. 65.

4 Memòries que recullen vivències n'hi ha moltes i bones; una molt semblant a la dels nostres biografiats es la d'en SIGUAN, M. (2002): *La guerra als vint anys*. Ed. La Campana. Siguan, recull l'experiència d'un soldat de lleua per uns sectors del front molt pròxims als de Joan Papiol i Modest Durant. Sobre vivències de dones voldríem destacar la de VENTURA, C. (1980): *Temps de guerra. (Diari íntim 1938-1939)*. Vilanova i la Geltrú: Ed. El Cep i la Nansa. La Conxita vivia a Vilanova

completament actuals, però, es clar, es van viure als vint anys i s'escriuen als setanta o vuitanta! No és el mateix! Els qui escriuen aquestes memòries no ho fan sols pels altres; ho fan per ells mateixos, a vegades per a un petit cercle familiar, i sobretot, com una defensa contra la desmemòria. Per altra banda, la majoria dels que escriuen les memòries d'una guerra com la d'Espanya, han estat protagonistes que han volgut justificar el seu comportament.

Aquest no es el cas del nostre soldat; el que aquí presentem és certament la història i les vivències d'un soldat que amb prou feines vint anys que va ser mobilitzat per anar a la guerra. Però el narrador no és un historiador; es ell mateix; Com tants milers de joves, la seva vida i va quedar senyalada per sempre

Les cartes del Joan parlen de la guerra, la de 1936 a 1939, però que en realitat parla de totes les guerres, tant les del passat com les del futur. Aquestes pàgines mostren la generositat de l'esperit humà en situacions límits, però també les mesquineses de cada dia, parlen dels patiments i de les esperances, de l'amor, de la guerra i de la pau, de les ideologies i de la misèria, i sempre ho fan en primera persona, per que son ells, el protagonista, qui ho explica... i no ho explica ara, després de gairebé setanta anys, sinó que les va escriure aleshores, dia a dia, segons ho anava vivint; i no ho explica amb llenguatge políticament correcte; ho explica amb

---

i era una jove mare; les seves vivències i la seva guerra va transcórrer a pocs quilòmetres de Calafell, on vivia la Rosa. Sobre memòries de fets transcorreguts en la mateixa geografia dels dos nois biografiats aquí, tenim la de BARBAL, J. (1996): *Els fets de la guerra civil a Rialp (Pallars Sobria). Memòries*. Tremp: Garsineu Editors. D'un caire ben diferent, però molt interessants són les de DE MILANY, J. (1970): *Un aviador de la República*. Barcelona: Ed. Nova Terra. En aquest cas l'autor escriu sota pseudònim, ja que a l'any de publicació encara era viu el dictador. Voldriem esmentar finalment LOW, M. (2001): *Cuaderno Rojo de Barcelona*. Barcelona: Aikornio Editores i REVERTE, J.M.; THOMÁS, S.(2001): *Hijos de la Guerra. Testimonios y recuerdos*. Col. Historia Viva, Ed. Temas de Hoy.

el llenguatge de l'enamorat, del que no menteix. Aquest es el valor de text, que te el valor dels testimonis.

Les cartes i els documents que s'han transcrit van ser escrites per ser llegides sols per les persones a qui anaven destinades i ara nosaltres les posem a la llum pública. No hem modificat res dels documents originals; hem fet una transcripció literal de les cartes elegides, conservant els castellanismes, els localismes, l'estructura de les frases, amb totes les seves incorreccions. Sols s'ha normalitzat una mica la ortografia per fer llegible el text a un lector d'avui.

### **El viatge dels quintos fins a Cartagena: el període d'instrucció.**

El Joan Papiol va sortir de l'estació de Calafell junt amb tots els nois quintats del seu poble, Calafell. El tren els va recollir a l'estació; anaven direcció València fins a la base naval de la República, Cartagena. Estaven destinats doncs a l'armada republicana: havien de ser soldats d'infanteria de marina. En Joan no havia anar mai mes lluny de Tarragona; ara empenia el viatge mes llarg de la seva vida i escrivia la seva primera carta:

*Estimada Rosa. Salut et desitjo com es la meva. Rosa, em tingut un bon viatge fins a València a on ara ens trobem havent arribat a les 9 i mitja del matí i hem de sortir a les 9 hores 54 minuts de la nit. Se hem passejat 12 hores per València on ens ha agradat molt; sols hi faltava la vostra companyia, o sigui la companyia de l'estimada. Rosa te de dir-te que València és molt bonic però més bonics són aquells petons i abraçades que ens fèiem; sols per dir-te que t'enyoro molt (i) total soc a València i ja desitjo poder tornar, però no pot ésser i devem conformar-nos<sup>5</sup>.*

Al cap de dos dies, ja ha arribat a Cartagena; tot el sorprèn: *després del viatge molt llarg hasta a València, allavors ens toca un de més llarg a*

---

5 Fragment de la carta de 13-7-1937.

*Cartagena, però tots dos els hem fet amb salut; hem sortit de València el dimarts a les 10 i 1/2 de la nit i hem arribat el dimecres a les 5 de la tarda a Cartagena. No et vaig escriure el dimecres perquè abans no vam estar col·locats ja era de nit i hasta vam tenir de sopar a les fosques, dormir al pati del quartel; per nosaltres que no hi havíem anat ens va semblar estrany però els que ja hi havien anat ens deien que no en fem cas, que això no es res i ens hem d'acostumar a tot i pasència<sup>6</sup>.*

Els primers dies de vida militar, de quinto hi ha poc a explicar; van com esmaperdut, encara que s'adapta be al ranxo. Ho explica així: *Però m'he acostumat molt aviat del ranxo que ens donen; n'hi ha que no en volen, però jo no m'en deixo perdre cap, perquè el que no m'agrada no m'el menjo, com que encara tinc galetes, pernil, llangonisa, botifarra i ous, encara estic proveït de tot; però com que aquest matí ens donen cafè i pa, tu ja saps el que a mi m'agrada el cafè, doncs he sortit de pillo i he anat a prendre llet amb una mica de cafè; un bon vas: total 0,75 ptes. Mira, t'enviaré un talonet del pes que faig; vull dir que el que és el pes, per ara no he perdut res(...)avui em sortit d'instrucció però em rigut molt perquè ens han fet anar 12 en una colla i (un) dels nostres mateix feia de comandant, (és) un xicot que li deien: "Mi General, vamos a la sombra?" i ell deia: "anem allà que no ens veuràn!". Res, la mar de gresca! (...)la roba que ens donen és roba de anar al front perquè ens donen unes sabates que ens arriben a mitja cama, un vestit blanc de marino que ningú ens el volem posar i res, molt malament ja está hecho; però encara que t'expliqui tot això, al menos estarem un mes aquí.<sup>7</sup>(...) em fan molt de mal els ossos de tant de dormir a terra; i després que ahir (a la) tarda vàrem anar a sopar al restaurant de Cartagena i vam menjar molt bé, cosa pensat fer cada dos o tres dies perquè resulta molt car perquè d'una botella de vi bo i molt fresc ens en van contar 5,25 ptes; calcula tu*

*quan ens va costar el sopar però com que el matí anem a veure llet, doncs així ja anem bé; ja ens sabem arreglar encara que siguem quintos, però mira que(n'hi ha alguns que) la passen bastant malament, però "(a) Calafell cadascú procura per ell" i malament (si has de) procurar pels altres<sup>8</sup>.*

Encara no havia passat una setmana i ja comença a notar l'enyor, la separació de l'estimada Rosa; les cartes son quotidianes, encara no es veu la guerra per enlloc i es simplement el servei militar que tantes vegades els hi havia explicat els companys mes grans del poble. Sols entreveuen la possibilitat d'anar algun dia al fatídic "Front de Madrid":*avui fa vuit dies que vam anar al Vendrell al matí i després tota la tarda junts com tu ja saps; tant be que es va junts!; i després dec dir-te que avui ens han donat una alegria, encara que ahir dissabte ens varen donar un susto: per la tarda ens van dir (que) avui marxem, però ens van portar a una masia molt gran que en diuen La Casa de los Padres però allí s'està bastant bé; sembla que no et puc dir-te res encara perquè vàrem arribar de nit el dissabte i el diumenge a les nou del matí ens varen donar festa fins al vespre a les nou, però està molt malament per anar a Cartagena; per(que) mira les filigranes que hem hagut de fer: hem hagut d'anar una hora a peu i després esperar una altra si passava un camió i després de tanta espera hem donat un tomb a tros de Ford, d'aquells tant antics; (...) avui em tocava guàrdia i la he canviat per un que te un gosset que li diuen "El ben parit" per fer la punyeta als castellans que tenim allí, per(que) ells no ho saben dir, i així passem la biba; (també) tenim un andalús que li diem El Gitano que ens hi fem un tip de riure que bueno.<sup>9</sup>(...)mira avui després de dinar a la 1 del migdia hem anat allà, a una bassa que hi ha, a rentar la roba; hi hem anat el Casimir i jo; semblàvem dos mocaderes i hem fet una roba més neta!. Res, la mar de blanca ens quedava!. I després, mentre la roba s'assecava ens hem*

6 Fragment de la carta de Cartagena, 15-7-1937.

7 Fragment de la carta de 16-7-1937.

8 Fragment de la carta de 17-7-1937.

9 Fragment de carta del 18-7-37.

banyat; res(que) semblàvem veranejants , però tant separats (que) només veïem cel i muntanya , i tant lluny de casa !; Però juguem a pilota i després fem la mar de gresca a ratos; a ratos que els veus tots tristos esperant el carter, a veure si ve carta i arriba i diu, i ens diu, no , no en porto, nomès una o dues i aquí cada dia sens que diuen :”jo hi poguès passar un any en aquest racer”, (ja que) tots tenim por d’anar al front. N’hi ha alguns que diuen o tenen l’esperança d’anar a les costes, pero esta em sembla que seran les costes de Madrid. <sup>10</sup>(...)el que és per ara, no ens fa falta res, doncs mira, encara tinc moltes coses i després, per aquí venen de tot i tenint quartos, si alguna vegada no dinem pro be aquí, hi ha pa, xoriço del que fan per aquí i altres coses i em basto; vull dir que si m’en faltés alguna cosa ja t’ho diria; el que és per ara res, (ja que) de menjar vaig molt bé i de salut també tranquils<sup>11</sup>.

La vida del quinto es avorrida; la roba que els han donat no permet fer-se fotos massa dignes i en els poblets dels voltants no s’hi senten be... tan sols ens varen donar un vestit blanc i un de soldat de terra i encara els tinc igual que quan m’els van donar, doncs m’agradaria fer-me arreglar el blanc perquè m’agradaria fer-me una foto, però penso que aquí en aquests poblets que hi ha , que son , la un es diu Albujón i l’altre Aljorra i Las Minas i Las Conesas però són tan petits com a Cunit i després una gent mes mal agràida i (així) com aquí ( a Calafell) amb els artillers (de les Trinxeres) sembla que hi hagi una simpatia doncs allí (als poblets esmentats) em sembla que no et pugin veure; nosaltres ens pensem que això depèn de que abans en aquests puestos hi anaven xicots d’aquestos que marxen de jovenets de casa seva i es fan voluntaris i ja sebem el que son ja: una colla de mal parlats i coses<sup>12</sup>.

No parla massa de la guerra, encara que ens transmet la moral d’un xicots fastiguejats, amb

ganes de tornar a casa que no entenen el que passa: lo que és aquí hi ha una calor que bueno , fixa’t que des de que estem a la Casa de los Padres sols he portat un dia camisa; sempre anem amb samarreta , mig despullat, molt allà a la bassa, quan es banyen ens banyem sense res i allí veus com ens rentem la roba , (que ) semblen rentadores de debó.(...) Rosa, no pots figurarte que aquí son dos cents i 180 voldriem que estigués tot acabat i fins(i tot) en sents (alguns) que diuen :”si em diu si vas a peu fins a casa teva no ahuràs de anar al front, tots hi firmariem<sup>13</sup>.

Tot d’una, comença a viatjar, vers el sud, sent notícies, s’assabenta dels bombardejos damunt Barcelona i, es clar, ho escriu en una carta: ahir, diumenge vàrem anar a Múrcia cosa que em penso que ja hauràs rebut la postal que et baix enviar des de Múrcia i tu i els de casa; son unes postals una mica ordinàries, però com que estava tot tancat vàrem agafar el que vam poder i al mateix temps et diré que el que és aquí hi ha molt mal sevei doncs, mira, van anar a una cafeteria, que, bueno, demana com anava tot allo: un cotxe sense llums anem cap a Múrcia (i) a l’entrar a Múrcia se’ns va parar i vàrem tenir d’apretar(...) Docs dir-te que lo que es a Múrcia no te res de particular; mira, pensa que hi he estat a València, a Cartagena i a Múrcia , pero pensa que com Barcelona no hi ha res. Múrcia te algo mes que a Cartagena, perquè per de pronte te aigua , que em penso que ja deus sapiguer que hi passa el riu Segura i després la piscina que està bastant be però lo demès ja t’ho dic, com a Barcelona no hi ha capital.(...) de Múrcia no et puc contar res mes, sols que son uns timadors perquè tot a uns preus que bueno, lo que es per aquí a Catalunya està tot mes barato, però això no importa; lo que importa seria< que això s’acabés i ens poguessim tornar a trobar tots dos junts ; tan bé que estavem ! Docs tu no t’ho creuràs , encara que vam anar de passeig no et pots figurar el que et baix enyorar al pensar que era diumenge i al veure tantes

10 Fragment de carta del 21-7-1937.

11 Fragment de carta del 22-7-1937.

12 Fragment de carta del 23-7-1937.

13 Fragment de carta del 24-7-1937.

parelles que es passejaven per allà a Múrcia ; quan veig una parella et veig a tu a davant d'ells, però ets visible i al menys fossis de veritat també; però estaria massa bé; es veu que no ens ho mereixem encara Rosa (...)Ja m'explicaràs si van fer força mal l'aviació a Barcelona per que és lo primer que ens vàrem enterar perquè al donar notícies radio València passaven per davant i ens van enterar del bombardeix de Barcelona<sup>14</sup>.

Amb tot, res encara els preocupa massa; la guerra segueix sent llunyana i desconeguda per ells: nosaltres ja ens espavilem una mica, perquè de tant en tant anem a un poble a fer un sopar i després ja tenim algo per menjar. Mira, ara en aquests moments estem esperant un sopar que em penso que pot ser bastant bo, doncs mira que som set i en fem caure un pollastre que ens ha costat 16 pessetes, però pensa que és bastant maco, aquí almenys valdria 26 pessetes, i ens el fem arreglar aquí a Algarra, un poble que està a mitja hora del nostre puesto.<sup>15</sup> (...)Dius que avui trobaré moltes faltes, docs n'he trobat com sempre em passa que quan em poso a llegir i acabo aviat, això és la falta que he trobat, Rosa ,quan llegeixo la teva carta em sembla que parlo amb tu i m'agrada més llegir-les, i penso que s'acaben aviat. Et demano per segona vegada que no m'envieu res que no es demani, perquè encara no he pogut anar a buscar el paquet i no sé on dec haver d'anar a buscar-lo, però demà potser hi anirà el el carter, hi vol anar, saps? I per això demano que no m'envieu res, perquè tenim diners i moltes d'aquestes coses a vegades es perden i resulta que el que m'envien val molts quartos, i amb quartos, ja us ho he dit altres vegades, sortim avall cada dia a fer un sopar a fora, i anem bé fent-ho així, no us ho desprecio, perquè ja saps que mai t'he despreciat res, Rosa, encara tinc coses de quan vaig marxar i si me'n envies més s'em farà malbé, i em sap greu.<sup>16</sup> (...)sempre estic

pensant en tu, i almenys he somniat tres o quatre vegades i a Calafell cada dia el somnio, però mai et trobo. Vinc a Calafell cada nit, somniant, però mai et trobo i paso unes trajectories i sempre em desperto i soc al mateix puesto, tant que desitjo poder ajuntar als teus llavis els meus.<sup>17</sup> (...)Dius que la mare ha anat a Barcelona, doncs espero que em portarà bones notícies, aquesta nit he somniat que la mare m'ha vingut a buscar en companyia de dos capitans, jo no sabia ni com presentar-m'hi ,i he passat uns treballs, Rosa... (...) Aquesta nit t'he somniat, Rosa, i he somniat unes coses que ja pots pensar, sentia un benestar, Rosa, pensava en aquells moments quan tan bé em sentia quan estavem junts, Tu ja saps, quan ens trobàvem sols... (...) Rosa, daràs records a la Pepeta, a la teva companyera novia del meu company, que fins ara sempre hem anat junts, i ens feriria molt que ens separessin, tant que ens avenim. Si no que al un li toqui guardia cada dia sortim junts, no hi ha cap dia que no anem a sopar fora i ens portem la mar de bé. Potser avui cobrarem, encara no ens han pagat res, però encara que ens paguin em sembla que farem justet, perquè cada dia hem de sopar fora, perquè per aquí, a pesar del que et va dir aquell noi, el pitjor és el menjar. Rosa, però et prego que no em feu cap més paquet que jo no et digui, perquè resulta que el menjar a vegades es fa malbé, i avui em sap greu, perquè sé el que costen de guanyar. Pensa que el que ens donen al cuartel i del que guanyem ens en sobra. El que fem fins ara de sortir a sopar fora, doncs anem estupendo.<sup>18</sup> (...)Ahir varem cobrar 40 drets doncs has de pensar que els que tenia i aquests, bueno, ja puc veure venir, i pensa que del que em va enviar encara tinc de tot perquè només em menjo per fer la "mañana", per desdejunar.<sup>19</sup>

Poc a poc, es va fent la idea que això de la guerra va per mes llarg del que hom es pensava. un jove de la província d'Alicant que està en la nostra

14 Fragment de carta de 26-7-1937.

15 Fragment de carta de 28-7-1937.

16 Fragment de carta de 2-8-1937.

17 Fragment de carta de 6-7-1937.

18 Fragment de carta del 7-8-1937.

19 Fragment de carta del 9-8-1937.

*companyia en un quarto gran, que som uns 25, va tenir carta de casa seva dient-li que el seu pare era mort. Va demanar dos dies de permís i no els hi van voler donar. Només li van donar permís per anar a Cartagena, doncs aquell jove estava molt trist, i al estar tan trist em feia venir llàgrimes.*

*Avui he anat a rentar-me i allí ens feiem la bugada l'un a l'altre, i mira, com que el terreny és tan sec i hi ha tanta pols, sempre ens rentem, i avui, en un rec d'aigua, en el traje d'Adan, un t'ensabonava l'esquena, i jo li ensabonava en ell, i així quedem la mar de nets. Ara ja anem sense samarreta, i ara només anem amb pantalons, i ara amb calçotets sols, que bueno, algo practicàrem el desnudisme. No em dons mai cap esperança de que s'acabi la guerra. Doncs aquí es diu que hi ha fàbriques que havien de fer roba d'hivern i que han suspès, i els que feïen barraques d'uralita per fer guardia a les trinxeres diu que també han suspès el treball.<sup>20</sup>*

De sobte, tots els indicis, des de les maniobres a la disciplina militar que es va imposant, el porten a pensar que l'anada al front es quelcom més que una possibilitat: *Avui ha vingut el coronel i hem anat a la muntanya a escampar guerrilles, hem fet com aquell dia que vam anar a la Cobertera, però aquí hi faltava la llibertat, aquí sembla que ens fan anar més drets que abans... hem passat tres hores però hem suat bastant i ens han fet córrer molt. Aquesta tarda ens faràn fer un desfile davant del senyor Coronel.<sup>21</sup> (...) Al matí vam anar a la muntanya a escampar guerrilles davant el Coronel, i a la tarda ens van fer fer un desfile davant d'ell i va venir la banda del règimen i vam fer un desfile que va ser molt lluit. El Coronel ens va felicitar i des del desfile es posà a tocar la banda començant per una peça molt bonica, però no sé el nom. Després va fer tocar una sardana, la Santa Espina, que al sentir la música em feia pensar en tu, Rosa, com que sé que a tu t'agraden tant les sardanes, però has de pensar que no a*

*mi sino a molts ens venien les llàgrimes als ulls, i al pensar Rosa que estem tan lluny i al sentir la música em pensava que em trobava a festa major al Vendrell, allà a on et feies pregar tant, que tu ja saps, eh, Rosa, encara que ara ja no fa res de tot això. Mentre la banda tocava nosaltres els que anem sempre vam anar a sopar fora i els vam deixar fer la festa, una festa Rosa que a mi no m'ha entrat gaire avall. Després ens han fet un obsequi d'arròs amb llet, per avui a dinar, ara ja veurem que serà, si serà gaire bò, però has de pensar que aquesta festa per mi m'ha estat una injecció, perquè em sembla que no pot donar cap més resultat que ens facin marxar aviat cap al front, però Rosa, em venen unes intencions, si no que sento a cada moment que això no pot durar gaire, que no ho sé, em fa tanta por anar al front, Rosa, sino que penso que s'acabarà aviat... Dinant amb aquell jove de la platja que es diu Batista ens ha fet cinc cèntims del que va passar al front i quan sents lo que t'expliquen, Rosa, veus que has de morir d'una manera o altra, doncs tot dinant ens deia que ell, per poguer-se quedar més tip, o més ben dit, per fer-se passar la gana, menja olives seques, sense res més. I deia que passava uns dies que es veia la mort a sobre, docs jo sols tinc por que ens portin al front, però abans d'anar al front buscaré tots els mèrits per no anar-hi, el Tries, aquell noi de la platja, sempre em diu que la guerra és molt trista<sup>22</sup>*

### **Soldat de l'exèrcit popular de la República**

Han passat dos mesos des que el nostre xicot va marxar de casa; és el que ha durat la instrucció militar; n'ha fet poca. A après a desfilat i a ha anat dues o tres vegades a "escampar guerrilles", és a dir, de maniobra. Res l'ha preparat per la guerra de veritat, però no hi ha temps. Ara ja l'envien a la seva primera destinació com a soldat i que és la província de Terol, on aviat tindrà el bateig de foc. La moral es la mateixa; s'enyora de la novia i espera que la guerra s'acabi aviat. El seu primer dia de soldat va enviar aquesta lletra a casa:

<sup>20</sup> Fragment de carta del 12-8-1937.

<sup>21</sup> Fragment de carta del 13-7-1937.

<sup>22</sup> Fragment de carta del 15-8-1937.

*T'escric de molt aprop d'aquest poble conquistat per les forces lleials des de fa pocs dies, però ara ja som més lluny, ja que nosaltres estem aquí aprop del riu Ebre, ves si som aprop que ens rentem al riu. El que és per ara tots estem molt bé, menjar també n'hi ha bastant, només falta que s'acabi aviat per tornar-nos a veure i poguer-nos fer força petons i algo més...*

*Rosa, ahir no vam escriure perquè estavem de guardia i encara no sabiem la direcció prou bé. Diumenge a dos quarts d'onze del matí vam sortir de Casp amb rumb a Quinto, però després ens van portar a l'altre part del riu que és on estem ara, que si està molt bé, però trobo a faltar aquells ratos tan bonics que passavem i no poguer-te veure tan sobint que ens veiem i ara tan poc que ens podem veure.*

*Diumenge a la tarda a les sis aproximadament vam arribar a aquest puesto, tinguent de fer un troç a peu, però això és el de menys. La qüestió que aviat s'acabés aquesta guerra. Allí a Casp al marxar diumenge vam trobar al company Prats, que em va tirar la carta que em penso que ja tens a les mans, i ens va donar raïm que li van enviar de casa seva. Ja ho veus, fins i tot raïms de Calafell(...) <sup>23</sup>*

*L'endemà escrivia una nova carta; volia tranquil·litzar a la Rosa; ell estava be: fa un vent amb un fred que ha fet la nit passada que es feia sentir bastant. Semblava que fossim a l'hivern, segurament que ho feia més perquè ens ha trobat desprevinguts i aquí hi fa molt de fred a l'hivern, pel matí, a l'alçar-me, he hagut de posar-me la caçadora i alguns amb la manta al coll, i penso que d'aquí uns dies potser us enviaré a buscar el jersei fet de l'estimada, m'entens, però encara que et digui això no vull que m'ho envieu fins que us ho digui, perquè encara no fa fred per ara, amb la roba que tinc*

*puç veure a venir. Com que es veu que no tenim lloc segur encara i em sembla que aquí tampoc ens volen segons rumors, lo que és per ara estem molt bé, les bales son lluny, i això és el que ens convé, Rosa. Mira, ja he canviat fins ara t'escrivia d'una cova, ara som en una barraca de canyes que s'està estupendo, som a la muntanya, però estem tranquils, per mi no passis ànsia, perquè estem més tranquils que no us penseu. Tranquils no vull dir divertits, però fem una vida que les circumstàncies ens han portat, i cada dia ens hi acostumem, fixa't, avui diumenge i aquí com si res, com que no veus a ningú mudat, em recorda aquells moments tan bonics per nosaltres però ningú em fa rompre el cor aquí com si ets al poble veus gent mudada, doncs per ser fora de casa ja estem bé aquí, com som aquí, estem tranquils <sup>24</sup>.*

*Molt aviat li donaran ofici; l'han destinat a comunicacions; està content ja que aquesta feina vol dir a prop dels oficials, és a dir menys risc: Ara estem a dalt d'una muntanya que estem estupendos, en aquests moments t'escric de dins d'una cova que s'hi està estupendo, pensa que serveix de casa i de refugi, si algun dia fa falta que per ara no veiem res perquè estem a 50 km del front, encara i per aquí sols pensem anar a rentar-se i banyar-se al riu, i també hi ha una barqueta que va estupenda per anar a fer un passeig en els moments que tenim lliures. Sols faltaries tu, perquè tenint-te a tu ja ho tindria tot. avui el capità m'ha posat Telematrista, cosa que em penso que sempre estaré més bé que a la trinxera, perquè el Telematrista sempre va al costat del capità, encara que sigui poc, això ja es algo perquè per de prompte no haig de fer guardia, ara si que per fer guardia no et podré escriure com t'havia posat alguna vegada, ara si de cas serà per altra cosa que desconec. El resultat del carreg que avui m'han donat, per de prompte m'haig d'estar com a capità, sempre ets més respectat encara que fins avui ningú*

<sup>23</sup> Fragment de carta del 7-9-1937.

<sup>24</sup> Fragment de carta del 8-9-1937.



*me l'ha trencat, i igual he fet jo, no puc dir mal de ningú, però això hi ha aquell adagi que diu "respecta que seràs correspost"*<sup>25</sup>.

### **El front de guerra**

Dues setmanes de soldat, i ja està a punt per anar al front, allà on hi ha trinxeres, on es dispara, on la gent mata i mort. Escriu a la novia; ara va de veritat. Els de casa, no cal que cerquin cap endoll, cap col·locació; no hi ha res a fer. És la guerra; sols resta dir que l'estima mot: *avui mateix sortim cap al Front de Terol, segons informes. Digueu a casa que no cal que facin res, que segurament seria inútil, estigues tranquil·la, que tan prompte arribem en lloc segur t'escriuré. El que tant t'estima*<sup>26</sup>(..). *Avui sortim pel front, em penso, cosa que no sé cert, però no et pots pensar res més, doncs avui ja he facturat la maleta i he posat la pulsera que tinc una malla de la cadena trencada, i l'he posat dins la maleta, també, i he posat els carmelos regal teu, i després he posat les cartes rebudes teves, perquè no es pot anar massa carregat, i encara que no pesin en braços tot ja és petit el macuto que ens han donat, i voldria que aquestes tres coses anessin a les teves mans i les guardes tu fins un altre dia que el poguem lluir tots dos que un dia o altre serà aquest. Rosa encara que anem al front no deus posar-te trista, perquè tots els que van al front no moren pas, cosa que jo no hi penso, i tu tampoc hi has de pensar, sols debem pensar a quin dia s'acabarà per poguer-se abraçar com ens abraçavem abans, i fer-se els petons que ens feiem*<sup>27</sup>(...).

Ara mai sap on anirà, on estarà demà. El canvien constantment; no pot escriure tant sovint; perd cartes però encara no ha tastat el front de veritat; han estat tres dies, sense gaires ensurts: *tenim ordre de marxar ara que no sabem la hora ni el dia ni a on anem, que això és el que em fa estar més pensatiu, perquè no sabem a on ens portaran ara*

*que s'han canviat tantes vegades i en canvi mai hem pogut dir que estessim malament, perquè a mi rosa sols em fa por que no ens portin al front, el demés per canviar, mira, tan lluny hem estat doncs no em fa por, ara que em sembla que al lloc més oportú per nosaltres serà al front, perquè diumenge farà 5 mesos i encara no hi hem anat només que tres dies, i per això penso anar-hi, ara que el millor no ens hi portaran encara, però mira, surti el que surti.*

*Rosa, ara mestres t'escric al meu costat hi ha un jove que està cantant el "Recordar" tan bonic que va ser per nosaltres aquest recordar això en fa pensar més en aquesta maleïda guerra al pensar que tan bé que estariem tots dos, eh, que si, Rosa*<sup>28</sup> (...).

Finalment el porten a la vista de la ciutat de Terol; són els temps de la gran ofensiva republicana damunt d'una capital de província en poder de les tropes franquistes. Ell encara no ho sap, però ara si que veurà la guerra d'aprop: *ara hem canviat de lloc ara ens trobem a una muntanya a davant de Terol, però no al foc encara, ara que el sentim aprop, però per ara no hi ha perill de que entrem en res.*<sup>29</sup>(..) *vaig tindre dues cartes teves dençà que he sortit de Puzol i en l'una em dius que ja et penses que em trobo al front, però en aquella encara no hi era, ara que als tres dies ja ens hi trobavem i no t'escrivia perquè a l'anar al front vam deixar tot i no tenia ni paper ni sobres, sols tenia aquesta carta però feia tant de fred que no es podia escriure perquè no podiem ajuntar-ho perquè et quedaven les mans que no podies agafar la pluma i la tinta se't glaçava, ja veus tu quin fred hi fa per aquests terrenys*<sup>30</sup>(...).

### **El bateig de foc: Ara se el que és la guerra!**

A les primeries del 1938 el Joan anava a sofrir el bateig de foc; no ho pot explicar gaire; les cartes estan sota la censura militar... No pot escriure

25 Fragment de carta del 9-9-1937.

26 Fragment de carta de 23-9-1937.

27 Fragment de carta de principis de d'octubre de 1937. No porta data.

28 Fragment de carta del 9-12-1937.

29 Fragment de carta del 23-12-1937.

30 Fragment de carta dels primers dies de 1938.

des de primera línia de foc: feia tants dies que no t'escrivia perquè no viag poguer fer que ens trobavem a les trinxeres, en un combat bastant fort que quan ens veiem ja et contaré, tot, em veia en aquells moments més mort que res més, potser feia que no m'hi havia trobat encara, però Rosa, vaig pensar més vegades en tu no tan sols a tu sino a tots, pensava ja no els veuràs més, però es veu que és el destí d'un, creu-me, Rosa, que no sabia el que era la guerra, però massa que ho sé ara.

Rosa, en totes dues cartes em dius que si em falta roba, doncs de roba si vegessis la que porto, de roba, ja en porto prou, lo que a vegades tinc un xic de fred és als peus, però això és de sempre, i a més aquí que estem a la neu, però tu també em dius que tens por que no et cuidi gaire bé el cor, doncs encara que aquí falten moltes coses que a casa no em faltaven tinc tot el necessari per cuidar el teu cor és que jo t'estimi i això no ha faltat mai perquè cada dia t'estimo més.

Això que et conto de la guerra t'ho conto per tu soleta, ara ens trobem en un poblet que ni sé com ne diuen s'hi han portat a descansar ara que no sé a on ens portaran quan ens treguin d'aquí, almenys donessin permís que prou ens el marxem ara que no sé pas quan es determinaran de acabar la guerra o de donar-nos permís almenys una cosa de les dues tantes ganes que tinc de poguer-te estrenyer entre els meus braços, quin dia serà aquell Rosa que podrem tornar a estar junts<sup>31</sup>(...) vaig estar setze dies sense poguer escriure per no poguer fer faltes de que tampoc podien marxar per la neu i perquè ens trobavem a les trinxeres i perquè tampoc les feien correr ara que jo ja vaig pensar que passessiu uns dies d'angúnia perquè s'enterariu de que per aquí a Terol s'atacava i pensariu que jo m'hi trobava

si que m'hi trobava però fins el momentestic bé, ara que ja t'ho dic més endavant ara estem fora de perill.<sup>32</sup>

La Rosa no ho sabia, però el Joan la volia tranquilitzar; si que corria perill; de fet estava en el lloc de més perill. Entre els dies 10 i el 15 de febrer estava a primera línia, entre Fuendetodos i Belchite. Allà hi va haver una càrrega de la cavalleria franquista de Monasterio; va ser una massacre pels republicans; ell no va morir. Va ser capturat. La Rosa ja no va tenir cap més carta seva. La única informació va ser aquesta nota escrita el dia 1 d'abril de 1938 per uns amics del Joan:

Señorita Rosa Jané:

Nuestra distinguida señorita:

Mucho nos pesa tener que comunicarles una noticia que verdaderamente es lamentable pero creemos que es acertado a pesar de sentirlo en el fondo del corazón.

Su novio Juan, Trias, Tetas, Martí y Forné si en estos momentos no se han presentado en sus respectivas casas podemos asegurar que quedaron prisioneros en el frente de Aragón, y como sabemos que los prisioneros son respetados no deben de tener la menor duda de que el día de mañana que se termine la guerra se presentarán en sus casas salvos y sanos, por lo que rogamos a usted que comunique a las familias de los mismos lo que le comunicamos, somos dos amigos suyos desde que nos fuimos de Cartagena, uno el que fuisteis usted y Juan a esperar a la estación aquel domingo y el otro aquel que trajo la carta de Juan a su casa, o sea aquel de la maleta.

31 Fragment de 14-1-1938.

32 Fragment de carta del 19-1-1938.

*Esperamos sabrán conformar y tener paciencia de esperar el día que podrán verlos otra vez y para siempre que nosotros también confiamos de que volveremos a poder ver y saludarlos algún día. Es nuestro deseo tanto como ustedes lo puedan desear. Ahora nos vamos a Madrid, y si necesitan algo de nosotros pueden disponer de la dirección.*

*Antonio Padrós  
València*

La guerra havia acabat per ell; ara començava una llarga etapa de camps de concentració; va seguir escrivint cartes, ara en castellà, on explica, malgrat la censura, l'estat de desesperació d'un xicot que no va comprendre perquè el feien anar a una guerra com aquella. Ell però va guardar totes les cartes de la seva estimada Rosa; les va portar al damunt quan estava al front; les portava al damunt durant el captiveri per diversos camps de concentració i, quan finalment va tornar a casa, les va guardar a la calaixera. El seu fill les va trobar i ens ha permès fer-ne una publicació.